

vatting van *Heren van de thee*. Of zij mijn bewering al dan niet beaamde, moest blijken uit mijn eigen lezing van haar nieuwste roman die zich in... Indië afspeelt.

Wanneer ik Haasse geen Indië-auteur wil noemen, is dat, omdat haar boeken gespeend zijn van enige vorm van „tempo-doeloe”-sfeer. Ook in *Heren van de thee* klinkt geen nostalgie of heimwee door, evenmin is het een roman geworden met een typisch Indische sfeer - die duidelijk terug te vinden is in boeken als *De tienduizend dingen* (Maria Dermoût) of *Geen gewoon Indisch meisje* (Marion Bloem). *Heren van de thee* is een roman geworden over een oer-Hollandse man, Rudolf Kerkhoven, die, zoals de familietraditie het wil, op eenentwintigjarige leeftijd in Indië gaat wonen om er een koloniale theeplantage te gaan exploiteren. Al snel blijkt, dat zijn degelijke Hollandse opvoeding hem ongeschikt gemaakt heeft om alsnog in het typische Indische leven, waaraan zijn familieleden zich graag overgeven, opgenomen te worden. Haasse weet dit leven raak te beschrijven vanuit een vrij afstandelijk auteursperspectief (de auteur als waarnemende buitenstaander). Rudolf is en blijft een buitenstaander in het land waar hij woont. Indisch zijn vooral de overweldigende natuurbeschrijvingen. Eerder al had Hella Haasse bewezen, dat zij een meesters is in het oproepen van het tropische landschap. Maar, zoals Rudolf bij zijn aankomst in Indië en aan het begin van de roman ervaart, het is gemakkelijker om zich aan een mooie maar vreemde natuur over te geven dan aan een dito cultuur. De natuur blijkt ook gewilliger dan haar bewoners. Zij ontvangt de theeplantjes die Rudolf haar schenkt en zet ze voor hem om in een theeoogst die zijn Hollands kapitalisme alleen ten goede kan komen. De Indische mensen die het land voor Rudolf bewerken, blijven hem echter als een vreemdeling beschouwen.

Hiermee ben ik aan het eigenlijke thema van *Heren van de thee*

Heren van de thee

Enige tijd geleden waagde ik het (nog) in een interview naar aanleiding van de presentatie van haar nieuwste boek *Heren van de thee*, te beweren dat Hella S. Haasse, hoewel zij een groot deel van haar jeugd in Indië doorgebracht heeft, niet tot de „Indië-auteurs” gerekend mag worden. Zijzelf probeerde als reactie op deze stelling mijn woorden te weerleggen door te verwijzen naar haar debuutroman *Oeroeg* (1948) die zich bijna volledig in Indië afspeelt en naar het lijvige reis-essay *Krassen op een rots* (1972) waarin zij, na jaren en als volwassen vrouw, naar Indië - thans Indonesië - terugkeert en vaststelt dat er veel veranderd is. Ook wees zij me op de uitgebreide passages in haar twee autobiografieën (*Zelfportret als legkaart* (1954) en *Persoonsbewijs* (1957) waarin zij toch meer dan eens Indië-herinneringen beschrijft. Trouwens, „Wat bedoelde ik in godsnaam met 'Indië-auteurs?'”. Ik gaf een opsomming van auteurs, van Maria Dermoût, en Margaretha Ferguson tot Jeroen Brouwers, die allen dikwijls en vooral op een vaak nostalgische toon over „het land van herkomst” geschreven hebben. Hella Haasse dacht even na en besloot de discussie met een korte samen-

LITERATUUR

gekomen. „De vreemdeling” mag met recht een - excuseer mij voor het woord - typisch „Haassiaans” motief genoemd worden. Want in bijna al haar eerdere romans zijn de hoofdpersonages vreemdeling in hun natuurlijke, familiale of relationele omgeving. Vreemdeling is ook Rudolf Kerkhoven. Dit geldt in eerste instantie voor zijn werkomgeving. Hoewel hij veel bewondering koestert voor enkele van zijn familieleden die er niet alleen in geslaagd zijn zich volledig aan te passen aan de Indische levenswijze maar zich ook inzetten voor de verbetering - en niet naar westers model - van de levensomstandigheden van de autochtone bevolking, slaagt hij er niet in hun voorbeeld te volgen. Ook is Rudolf Kerkhoven - en vooral daarin schuilt zijn tragiek - vreemdeling in zijn eigen gezin. Zijn vrouw Jenny Roosgaarde is namelijk wel „Indisch”. Niet voor niets geeft de roman flarden uit Jenny's jeugddagboek weer, netjes overgeschreven in brieven die Rudolf echter nooit zullen bereiken: zijn Hollandse denkwereld zal gescheiden blijven van de „Indisch geïnspireerde” gedachtenspingsels van zijn vrouw. Ze zullen elkaar dan ook nooit begrijpen en zullen ondanks Rudolfs liefdevolle zorgen voor haar en zijn gezin, vreemden voor elkaar blijven.

Ook in zijn eigen familie is Rudolf een buitenstaander, vaak niet begrepen door zijn ouders en broers. Een terugkeer naar het vaderland is, wanneer Indië niet het beloofde land blijkt te zijn, eveneens onmogelijk: ook dat is hem, zo blijkt uit de schaarse bezoeken die hij aan Holland brengt, tenenmale vreemd geworden.

Van vrijwillige terugkeer is echter nergens in het boek sprake, want, Rudolf bezit zoals heel wat van Hella Haasses personages, het karakter om zijn queeste - het zoeken naar een plek waar hij thuis hoort - tot het einde toe vol te houden. Hij zal het woeste land ontginnen, er zijn brood op verdienen, er een huis op bouwen en er zijn gezin laten wonen. Daar slaagt hij ook in, ook al is het niet

op de manier die hij zich bij zijn aankomst gedroomd had. Toch sluit Haasse de cirkel mooi: alleen de natuur die hem bij zijn aankomst zo imponeert, zal hem aanvaarden. Alleen „het landschap vóór hem, de dag, zijn leven” (16) zal zijn „Eldorado” (16) worden.

Gerti Wouters

HELLA S. HAASSE, *Heren van de thee*, Querido, Amsterdam, 1992, 307 p.

Hella S. Haasse (°1918).